

24. *Сосновська Т.* “Чую співи твої, чую в клекоті трав...” // Жінка. – 1996. – № 10. – С. 32-33.
25. Співєць нового світу. Спогади про Павла Тичину / Упорядник та приміт. Г. Донця. – К.: Дніпро, 1971. – 512 с.
26. *Степовик Д.* Зустрічі з Павлом Тичиною // Сучасність. – 1991. – № 2. – С. 18-28.
27. Сто найвідоміших українців. – К.: Орфей, 2001. – 584 с.
28. *Стус В.* Феномен доби (сходження на Голгофу слави). – К.: Знання України, вид-во поліграфічний центр “Знання”, 1993. – 96 с.
29. *Тельнюк С.* Молодий я, молодий. – К.: Дніпро, 1990. – 418 с.
30. *Тельнюк С.* Павло Тичина: Бібліографічна повість. – К.: Молодь, 1979. – 336 с.
31. *Тичина П.* Вітер з України. – К.: Український письменник, 1993. – 270 с.
32. *Тичина П.* Сонячні кларнети. – К.: Дніпро, 1990. – 399 с.
33. *Тичина П.* Твори. – К.: Молодь, 1990. – 282 с.
34. *Федченко Б.* Знівчений таланти // Вільна Україна. – 1961. – Ч. 30. – С. 58-60.
35. *Чаппенко В.* Пропаші сили. – Канада: Вінніпег, 1960. – 141 с.
36. *Шаховський С.* Павло Тичина / Життєпис поета і громадянина. – К.: Дніпро, 1968. – 220 с.
37. *Юринєць В.* Павло Тичина. Спроба критичної аналізи. – Х.: Книгоспілка, 1928. – 115 с.
38. *Яровий О.* Поет на перехресті поглядів: критика різних років про П.Тичину // Українська мова та література. – 1997. – №18. – С. 1-3.

Подобєд О.

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА БАГРЯНОГО В ЕМІГРАЦІЇ (1945 – 1963 РР.)

Важливим завданням сучасної історичної науки є переосмислення ролі особи в історії, особливо це стосується тих діячів громадського, політичного, наукового, культурного життя України, які перебували значний час в еміграції, хоча, водночас, активно працювали на ідею здобуття Україною незалежності. Їхня діяльність за умов існування СРСР замовчувалася, заборонялася. Сьогодні не лише відроджуються забуті імена, але й визначається належне кожному місце в історії України, в боротьбі за її незалежність.

Одним з визначних діячів громадського, політичного життя другої половини ХХ ст. в еміграції був Іван Павлович Багрянний (1906 – 1963 рр.), який сьогодні відомий в Україні лише як письменник, поет, драматург.

Громадсько-політична діяльність І. Багряного – цікаве й недосліджене явище в історії України. В основному вона припадає на роки еміграції письменника у Німеччині (др. пол. 1940-х – поч. 1960-х рр.). Перші статті, в яких було зроблено спробу узагальнити та дати оцінку громадсько-політичній діяльності І. Багряного, з'явилися у закордонній пресі восени 1963 р. На жаль, їх написання було зумовлене трагічною подією – смертю видатного політичного мислителя і діяча. Це зокрема статті В. Гришка [1], С. Підгайного [2], Г. Костюка [3], В. Іваниса [4] тощо. Цінним джерелом є також спогади Г. Костюка [5], І. Майстрєнка [6], В. Гришка [7].

У згаданих вище публікаціях дається позитивна оцінка діяльності І. Багряного, відзначаються його талант організатора політичного життя в еміграції, безкомпромісного публіциста та невтомного борця за незалежність України. У тому ж 1963 р. виходить книга В. Наддніпрянця [8] з різкою і неаргументованою критикою як художніх творів, так і громадсько-політичної діяльності І. Багряного. У 1969 р. у СРСР з'являються спогади Ю. Смолича [9], який таврує лідера Української революційно-демократичної партії “ворогом радянського ладу”, “останнім петлюрівським послідом на емігрантському контрреволюційному загумінку” тощо. Така оцінка свідчить тільки про незаперечно провідну роль І. Багряного серед українських емігрантів Німеччини у післявоєнний період, його визначальну роль в організації політичного та культурного життя, формуванні національної свідомості українських емігрантів Німеччини, США, Канади тощо. На сьогодні відсутнє комплексне дослідження громадсько-політичної, публіцистичної діяльності засновника УРДП, що зумовлює необхідність висвітлення його закордонного періоду життя у контексті основних віх національної історії середини – другої половини ХХ ст.

Важливим чинником розуміння громадсько-політичної діяльності Івана Багряного, як і будь-якого іншого діяча, є розуміння тих факторів, які вплинули на формування його світогляду. Отож, на формування Багряного-публіциста, політика, громадського діяча мали вплив родина, школа, друзі, особливості суспільно-політичної ситуації в підрадянській Україні. Власне ставлення до більшовицького режиму у І. Багряного, як він напише у 1946 р., склалося досить рано. Головну роль у ньому відіграла доля близьких йому людей, політично-активних людей, які брали участь у революції. Жорстоке вбивство більшовиками 92-річного дідуся І. Багряного та його дядька, який був у 1917 – 1918 рр. у лавах армії УНР, що сталося на його очах, назавжди

врізалось хлопцю в пам'ять. Уже значно пізніше він напише, що ті події були “прелюдією до всього мого радянського життя і символом долі, приготованої більшовиками для цілого мого народу” [10, с. 23].

Перед тим, у 1915 р. І. Багрянний вперше по-дорослому висловлює свою громадянську позицію, коли починає писати, навчаючись у російській церковно-приходській школі, вірші українською мовою “з протесту проти вчителя і вчительки, які називали мене злісно “мазепинцем” [11, с. 31]. Це був перший конфлікт майбутнього поета, політичного діяча Івана Багряного з існуючою системою.

Голод 20-х рр. ХХ ст. змушує юнака працювати на шахтах Донбасу [12, с. 18], де власне і починається його політична діяльність. Іван Багрянний приєднується до так званої “робітничої опозиції”, за що його засуджують умовно, як малолітнього. Однак тавро політичної неблагонадійності залишилося назавжди і це визначило його майбутню долю [13, с. 4].

Не могло не вплинути на формування світогляду І. Багряного його дружба з Б. Антоновичем-Давидовичем, В. Підмогильним, Б. Тенетою, які разом на велосипедах неодноразово мандрували по Україні для того, щоб глибше пізнати життя народу, його проблеми, що в свою чергу спонукало до роздумів над можливими шляхами покращення долі українського народу.

Два арешти (1932 р. і 1938 р.) та заслання на Далекий Схід ще раз переконали Івана Багряного у потребі змінювати існуючий у державі лад та загалом усю більшовицьку систему, вкотре довели переваги демократії над тоталітаризмом. Одним з випробувань, так званих життєвих іспитів, під час першого арешту була пропозиція від радянських спецслужб “написати велику поему про Сталіна” [14, с. 9]. На виконання такого роду завдання у Івана Павловича не вистачило соціалістичного мистецького хисту, натомість перебуваючи вже в еміграції він разом з Леонідом Полтавою напише слова до гімну УРСР [15].

Безперечним чинником, який вплинув на формування світогляду І. Багряного був досвід “українізаторів” 20–30-х рр. ХХ ст., зокрема памфлети його земляка М. Хвильового, які справили значний вплив на формування громадської позиції майбутнього лідера УРДП [16].

Помітний вплив на формування політичного світогляду справила нетривала робота в підпіллі ОУН-УПА, де він займався агітаційно-пропагандистською роботою.

Отож, усі наведені вище фактори вплинули на формування світогляду майбутнього публіциста, політика, суспільно-громадського діяча І. Багряного. Узагальнюючи сказане, наводимо слова літературознавця Ю. Шереха (Шевельова), який так означив покоління І. Багряного: “Воно ненавидить муштру й обмеженість ... Воно не знає чинів і титулів; воно не цілує ручок; воно підходить до кожної людини, як до свого рівного ... Воно стужене за справжнім людським життям ... Воно здатне прийняти все, крім вузькості й забриханості ... Його очі жадібно відкриті й зорять вперед, а не назад ... Воно (покоління – авт.) ніколи не погодиться з расовими обмеженнями, з національною замкненістю...” [17, с. 4]. Саме таким і був Іван Багрянний. Саме тому він і тікає з Радянської України спочатку на Західну Україну, а потім і за кордон.

Отож, 1944 року І. Багрянний опиняється у Словаччині, де разом з іншими потрапляє у полон і, як оstarбайтер, працює на станції Темпельгоф майже до капітуляції Німеччини, потім тікає в Тіроль, далі – в Інсбрук [18, с. 8]. В Австрії І. Багрянний активно займався суспільною діяльністю, очоливши Інсбруцький Український Комітет [19, с. 4].

1945 р. І. Багрянний опинився у німецькому місті Байройті, де разом з Романом Паладійчуком запропонував Іванові Майстренку приєднатися до складу нової політичної партії – Української демократично-республіканської партії (УДРП), базою якої мала бути численна еміграція зі сходу, переважно колишні комсомольці, старшини Червоної армії, студенти, інженери [20, с. 381]. І. Майстренко погодився. Ще до першого партійного з'їзду УДРП він наполягав змінити назву партії: замість політично неграмотної, на його думку, тавтології – “демократично-республіканська” написати “революційно-демократична”, аргументуючи це й тим, що демократію можна здобути тільки завдяки революції. Таким чином з'явилася нова назва партії – Українська революційно-демократична партія.

Основна база УРДП знаходилася у німецькому містечку Новий Ульм на Дунаї. Перший Установчий з'їзд УРДП було скликано 1946 р. у Регенсбурзі, в таборі Ді-Пі (від. англ. “displaced persons”) (DP) – поселення для переміщених осіб, скорочено – Ді-Пі). Усього прибуло 80 делегатів [21, с. 2]. У роботі з'їзду взяли участь Іс. Мазепа, П. Феденко, М. Стахів. З'їзд носив установчий характер. На ньому було затверджено програму партії – “Програмові засади”, в основу якої була покладена ідея боротьби проти більшовицького режиму і створення незалежної української держави з демократичним устроєм; прийнято статут партії, обрано керівні органи і назву самої партії – Українська революційно-демократична партія (УРДП).

Засновниками УРДП були І. Багрянний, Г. Костюк, І. Майстренко, Б. Левицький, С. Підгайний та ін. Очоловав її спочатку Г. Костюк. Але найдовше на чолі УРДП стояв головний її лідер і натхненник Іван Павлович Багрянний (протягом 1948 – 1963 рр.). “В його особі, як лідерові, поєдналися два головні політичні таланти – талант політичного мислителя-теоретика і талант політичного організатора” [22, с. 13]. У 1945 р. І. Багрянний стає ініціатором і редактором (1945 – 1948 рр.) тижневика політики, економіки, культури й громадського життя, друкованого органу УРДП – газети “Українські вісті”, а також журналу “Наші позиції”. На сторінках цих видань друкувалися програмові документи партії, а також публіцистичні твори І. Багряного, Г. Костюка, Ю. Дивнича (Лавріненка) та ін. “Наша преса, – пише І. Багрянний, – є виявом волі й творчого, могутнього духу вчорашніх недомучених сталінських, комуністичних рабів підмосковських. А тримається

вона на запрацьованих копійках політичної української еміграції, на центрах і пфенігах високоідейних і високоморальних, до кінця своєму народу відданих людей” [23, с. 5]. І дійсно, які б скрутні матеріальні часи не переживала УРДП та її друкований орган, І. Багрянний завжди знаходив сили і кошти, щоб раз на тиждень українська діаспора мала змогу рідною мовою дізнатися про найважливіші новини у світі і, звичайно, з материкової України.

Також УРДП під керівництвом І. Багряного займалася видавничою діяльністю, зокрема вийшли друком такі брошури Івана Павловича, як “Боротьба проти московського імперіалізму й Українська Національна Рада: Доповідь виголошена в Англії: Запитання та відповідь” (1954 р.), “Ганебне проголошення” (1960 р.) тощо.

І. Багрянний був співтворцем заходів, що задокументували трагічні події 30-х рр. ХХ ст. в Україні. І це не дивно, адже І. Багрянний та його колеги в еміграції на своїх власних і долях своїх близьких добре знали, що таке Голодомор. Завдяки організаційній підтримці УРДП і Демократичного об’єднання бувших репресованих советами та Союзу українців жертв російсько-комуністичного терору (ДОБРУС-СУЖЕРО) стало можливе видання англійською мовою двотомного збірника свідчень жертв Голодомору 1932 – 1933 рр. під назвою “Біла книга про чорні діла Кремля” [24]. На той час це було перше видання такого роду, завдяки якому на весь світ пролунав крик змороженого радянським голодом українського народу.

Відомий літературознавець та член ЦК УРДП Юрій Дивнич пише в одному з розділів своїх спогадів “Перейшли в український пантеон”, що І. Багрянний “був єдиний із політичних лідерів еміграції, що зумів найти групу російських політичних діячів, які пішли на співпрацю з українцями на базі безумовного визнання державної самостійності України” [25, с. 3]. Мова йде про Г. О. Алексінського, який переклав на французьку мову роман І. Багряного “Сад Гетсиманський”.

Участь УРДП в громадсько-політичному житті української еміграції є незаперечною. Саме члени УРДП були ініціаторами створення таких організацій, як ОДУМ (Об’єднання демократичної української молоді), ДОБРУС, СУЖЕРО. З 1948 р. І. Багрянний був заступником Голови президії Української національної ради (УНРади) – законодавчого органу у системі державного центру Української Народної Республіки в екзилі, яка була створена з метою консолідації всіх українських політичних партій, рухів та середовищ, що діяли в діаспорі для відновлення незалежної української держави [26]. Протягом 1952 – 54 і 1957 – 61 рр. був обраний Головою цього передпарламенту. У 1961 р. став віце-президентом Української Народної Республіки (УНР) в екзилі, президентом якої на той час був С. Вітвицький.

Ще до створення УРДП у 1946 р. І. Багрянний виступив у Мюнхені перед молоддю з доповіддю “Молодь Великої України і наші завдання”, яка була опублікована того ж року. Виступ І. Багряного був присвячений ролі українського молодого покоління у розбудові незалежної української держави. Політик вважав рушійними силами майбутньої української революції, в результаті якої Україна здобуде незалежність, робітничу і селянську молодь. У цьому він був близький до теоретика українських соціалістів-революціонерів першої третини ХХ ст. М. Шаповала. І. Багрянний акцентував увагу слухацької аудиторії на тому, що під час нових демократичних державотворчих процесів потрібно обов’язково вивчити і знати досвід минулих поколінь, зокрема в питанні української революції. Не потрібно відкидати надбання історії народу, вважав він, стирати з його історичної пам’яті всі попередні епохи, в яких були невдалі спроби реалізувати ідею здобуття Україною незалежності. Тільки на досвіді минулих поколінь потрібно будувати майбутню державу.

І. Багрянний вважав, що кадри для майбутньої революції знаходяться, як не дивно, в комсомолі. Це молодь – молодь старшого покоління, яка формувалася в складний історичний період 1917 – 1920 рр.; молодь молодшого покоління, формування світогляду якої припало на роки вже існування УСРР-УРСР, тобто яка вчилася і жила на гаслах комуністичної партії. І. Багрянний переконаний, що хоч більшовики “наполегливо виховували і виховують її (молодь – авт.), прагнучи викувати з неї свій ідеал. І все ж вони того ідеалу ніяк не можуть досягти” [27, с. 34]. Він виходив з того, що світогляд радянської людини формується через виникнення протиріч між теорією, яку насаджували більшовики через школу, пресу, літературу, кіно і “життєвими процесами”, тобто реальним станом речей. Людям, наголошував І. Багрянний, притаманне критичне мислення. І українська молодь як старшого, так і молодшого поколінь щоденно бачила, що існує різниця між пропагандистськими гаслами і реальною ситуацією в країні, особливо яскраво ця різниця, відмінність, на його думку, проявилася під час подій 1932 – 1933 рр. та 1941 – 1945 рр. Відповідно світогляд молоді проходив, за І. Багрянним, постійну внутрішню корекцію під впливом критичного ставлення до ситуації, що склалася в державі. І тому, незважаючи на те, що українська молодь знаходилася у комсомолі, це була лише історична формальність, зовнішня оболонка. Внутрішньо вона була готова, на думку І. Багряного, до повалення більшовицького режиму, розбудови власної держави.

У передмові до публікації вірша В. Сосюра “Любіть Україну” у 1952 р. І. Багрянний пише, що згаданий вірш і його автор є яскравим документом “про те, як думають там вірні сини українського народу навіть тоді, коли вони є “Члени КП(б)У з 1917 року”. Оті, що ходять не тільки “під КП(б)У й комсомолом, а навіть в самім КП(б)У й комсомолі (Сосюра член КП(б)У з юнацьких років)” [28].

Насамкінець, доповідач говорить, що характерною рисою молоді є те, що вона завжди і всюди є легко запальним матеріалом. І кожна позитивна ідея завжди отримає швидку реакцію і активний відгук молоді. Іван Багрянний вірив, що іскра справжнього вогню – вогню української державницької ідеї – зможе запалити велику пожежу, результатом якої буде вихід України зі складу СРСР і утворення незалежної, самостійної

держави – Україна.

Згадуваний вище С. Підгайний 1963 р. у статті, присвяченій пам'яті І. Багряного напише, що “він не жив, він як смолоскип горів, щоб просвічувати шлях до свободи його єдиній чарівній Україні” [29, с. 4]. І. Багряний своєю невтомною працею і як публіцист, і як Генеральний секретар УРДП, і як Голова президії УНРади, і як віце-президент УНР в екзилі запалював молоді українські серця, вселяв в них надію та віру у їхню спільну працю, результат якої був відтягнений у часі до 1991 року.

Одразу по закінченні Другої світової війни І. Багряний почав вести боротьбу проти примусової репатріації українців на “родіну”, написавши та видавши памфлет, який одразу отримав великий розголос серед української еміграції та у світі. Він був перекладений на англійську, німецьку, французьку, італійську мови. Це був, на думку І. Дзюби, “один із шедеврів багатогранної і темпераментної публіцистики І. Багряного, яка збагатила скарбницю української політичної думки та історію визвольних змагань” [30, с. 7]. Цей памфлет був ніби першою політичною декларацією прав і гідності людини, яка повернула “людині її політичну пам'ять” [31, с. 3].

І. Багряний виступав з численними доповідями перед українською діаспорою не тільки Німеччини, Австрії, Канади, США. У травні 1959 р. він як Голова УНРади прибув до Боффало, де виголосив тригодинну доповідь. Після чого мер міста вручив І. Багряному ключ від міста [32, с. 1]. До речі, йому було також у США вручено символічний ключ від міста Нью-Йорка [33, с. 25].

Таким чином, за свою майже 20-літню діяльність за кордоном І. Багряний зробив чимало. Зумів організувати Українську революційно-демократичну партію, у якій з 1948 р. і до останнього дня життя був Генеральним секретарем. Разом зі своїми однодумцями за умов скрутного емігрантського життя організував видавництво друкованих органів УРДП – “Українські вісті”, “Наші позиції”. Майже 10 років він очолював Президію Української Національної Ради, був віце-президентом Української Народної Республіки в екзилі. З другої половини 1940-х рр. починається активна публіцистична діяльність І. Багряного. У більш, ніж 200 статтях, доповідях, памфлетах якого розкриваються політичні погляди громадського діяча.

Можна зробити висновок, що Іван Павлович Багряний розгорнув в еміграції активну політичну та організаційну діяльність, яка була спрямована в першу чергу на консолідацію українських патріотичних сил, на вироблення шляхів виходу України зі складу СРСР. Реалістичність і динамізм мислення Івана Багряного забезпечили йому послідовників у багатьох країнах розселення української політичної еміграції.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гришко В. Живий Багряний (Доповідь виголошена на вічах у Нью-Йорку й Чикаго 5 і 6 жовтня ц.р.). – Новий Ульм: “Українські вісті”, 1963. – 30 с.
2. Підгайний С. Пам'яті Івана Павловича Багряного // Вільне слово. – 1963. – Ч. 37. – С. 4-5.
3. Костюк Г. Відійшов у безсмертя // Слово. – Ч. 2. – ОУП: Нью-Йорк, 1964.
4. Іваник В. Слово про політичну й суспільну діяльність І. П. Багряного (виголошене на Академії в 40-й день по смерті) // Українські вісті. – 1964. – Ч. 8. – С. 4.
5. Костюк Г. Зустрічі і прощання. – Meetings and farewells. Memoirs. – Кн. 1: Спогади: Канадський ін-т українських студій. Альбертський університет. – Едмонтон, 1987. – 743 с.
6. Майстренко І. Історія мого покоління. – Едмонтон, 1985. – 461 с.
7. Гришко В. Карби часу: Історія, література, політика. Публіцистика: У 2-х т. – Т. 1 (1946-1952). – К.: Смолоскип, 1999. – 868 с.
8. Наддніпрянець В. На літературному базарі: Поезія, проза, публіцистика Івана Багряного / П. Гонтарь (передмова); Спілка визволення України, Організаційне бюро на Німеччину. – Мюнхен; Нью-Йорк, 1963. – 163 с.
9. Смолич Ю. Розповідь по неспокої триває. – К.: Рад. письменник, 1969. – 283 с. – Частина друга. – Дещо з двадцятих, тридцятих років і дотепер в українському літературному побуті. – С. 155-160.
10. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. Друге видання / Упоряд. О. Коновал; Передм. І. Дзюби; Післямова Г. Костюка. – К.: Смолоскип, 2006. – 856 с.
11. Нитченко Д. Листи письменників // Березіль. – 1993. – № 7-8. – С. 24-44.
12. Шугай О. Одиссея української людини, або витoki епічного мислення Івана Багряного // Пам'ять століть. – 1998. – № 5. – С. 2-28.
13. Іваник В. Слово про політичну у суспільну діяльність І. П. Багряного (виголошене на Академії в 40-й день по смерті) // Українські вісті. – 1964. – Ч. 8. – С. 4.
14. Лисенко В. З листів Івана Багряного до Дмитра Нитченка // Слово і час. – 1994. – № 2. – С. 9-12.
15. Коновал О. Як І. Багряний написав слова до гімну ... УРСР // Свобода. – 2004. – Ч. 25 // www/svoboda-news.com/2004/20/4.htm.
16. Хвильовий М. Камо грядеши. Памфлети. – Книгоспілка, 1925. – 43 с.; М. Хвильовий. Думки проти течії. Памфлети. – Харків: Держ. видавництво України, 1926. – 123 с.; М. Хвильовий Апологети писаризму // Культура і побут. – 1926. – Ч. 9, 10, 11, 12, 13.
17. Іваник В. Слово про політичну у суспільну діяльність І. П. Багряного (виголошене на Академії в 40-й день по смерті) // Українські вісті. – 1964. – Ч. 8. – С. 4.
18. Галкін О. “Людина це не нуль історії” // Червоний промінь. – 1991. – № 37. – С. 8.
19. Іваник В. Слово про політичну у суспільну діяльність І. П. Багряного // Українські вісті. – 1964. – Ч. 8. – С. 4.

20. *Майстренко І.* Історія мого покоління. – Едмонтон, 1985. – 461 с.
21. УРДП в минулому, тепер і на майбутнє (Доповідь проф. Петра Михайловича Шинкаря на XVI конференції УРДП Канади 26.3.1966 р.) // Українські вісті. – 1966. – Ч. 19. – С. 2-5.
22. *Воскобійник М.* Пам'яті Івана Багряного. – Детройт, 1993.
23. Українські вісті. – 1966. – Ч. 17. – С. 5.
24. *The Black Deeds of the Kremlin: a White Book.* – New York-Toronto: DOBRUS, 1955.
25. *Дивнич Ю.* Іван Багряний // Українські вісті. – 1964. – Ч. 8. – С. 3, 5-7.
26. УНРада. Документи, матеріали, статті, інформації. – Лондон, 1949.
27. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. Друге видання / Упоряд. О. Коновал; Передм. І. Дзюби; Післямова Г. Костюка. – К.: Смолоскип, 2006. – 856 с.
28. Інститут рукопису НБУ імені В. І. Вернадського. – Ф. 299. – Спр. 1904. – Арк. 1.
29. *Підгайний С.* Пам'яті Івана Павловича Багряного // Вільне слово. – 1963. – Ч. 37. – С. 4-5.
30. Публіцистика: Доп., ст., памфлети, рефлексії, есе. Друге видання / Упоряд. О. Коновал; Передм. І. Дзюби; Післямова Г. Костюка. – К.: Смолоскип, 2006. – 856 с.
31. *Дивнич Ю.* Іван Багряний // Українські вісті. – 1964. – Ч. 8. – С. 3, 5-7.
32. Голова УНРади у Боффало // Гада. – 1959. – № 8 – С. 1.
33. *Шугай О.* Одісея української людини, або витоки епічного мислення Івана Багряного // Пам'ять століть. – 1998. – № 5. – С. 2-28.

Гаврик В.

ІСААК МАЗЕПА В БОРЬБІ УКРАЇНСЬКИХ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІВ ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ (1905 – ПОЧАТОК 1919 РР.)

Відновлення державної самостійності України відкрило перед науковцями можливість критичного переосмислення історичних подій минулого, звільнивши їх від пресу цензури та ідеологічного тиску. Завдяки цьому дослідники оприлюднили значну кількість публікацій, присвячених як боротьбі українських партій за державність, так і визначним політичним діячам першої чверті ХХ ст., які були “гвинтиками” партійних механізмів.

Метою цієї статті є висвітлення діяльності І. Мазепа в боротьбі українських соціал-демократів за державність в один з найскладніших етапів її становлення.

Постаті Ісаака Мазепа, як одному з лідерів УСДРП, дослідники приділили значну увагу [1-10]. Проте в публікаціях увага концентрується на діяльності І. Мазепа в окремому регіоні [1]; в більш пізній час [10]; на найвищих урядових посадах: міністра Внутрішніх справ УНР, прем'єр-міністра УНР [5-8]; або з-поміж широкого кола розглянутих проблем висвітлена побіжно [3-4; 9]. Таким чином, внесок І. Мазепа у боротьбу українських соціал-демократів за державність в окреслений період залишається малодослідженим.

Свою долю з українською соціал-демократією І. Мазепа пов'язав зі студентських років. Навчаючись в Петербурзькому університеті, в кінці 1905 р. він вступає до Петербурзької групи УСДРП – місцевої філії української соціал-демократичної партії. Саме програма УСДРП допомогла молодому політику теоретично розібратися в національній проблемі. І. Мазепа поділяв ідею резолюції грудневого 1905 р. з'їзду УСДРП щодо автономії України: “в інтересах знищення, наскільки це можливо в капіталістичному громадянстві, національного гніту, потрібно передати всі питання, в яких виявляються національні пригноблення до рук зібрання представників національно – територіальної одиниці, другий черговий з'їзд УСДРП для розвитку класової боротьби і продуктивних сил України приймає в свою програму домагання автономії України із законодавчим сеймом в ділах того населення, що живе на території України” [11, с. 19].

І. Мазепа прийняв цю програму партії, що поставила за мету “якнайенергійніше боротися проти національного гніту за рівні права всіх націй на вільне існування і вільний розвиток, твердо обстоюючи право націй на культурне й політичне самовизначення” як переконання, що тільки звільнення України від великодержавної російської опіки дасть можливість всебічного розвитку українському народу як нації. Так на ґрунті загально-політичного усвідомлення він прийшов до усвідомлення національного [12, с. 18]. Переконання, що централістична Росія гальмує і нищить нормальний розвиток українського народу, зробило боротьбу за вільну Україну справою решти життя І. Мазепа.

В час переломного моменту революції, що настав на початку 1906 р., коли поступки царату спричинили розкол серед революціонерів, Петербурзька група УСДРП засудила партії, які пішли на угоду з урядом. Ліберальні партії, задовольнившись гарантіями конституційного правління, погодились взяти участь у виборах до І Державної Думи. Петербурзька група УСДРП ці вибори бойкотувала, вважаючи, що революція ще не закінчилась [13, с. 321]. Ставлення до партій, що відійшли від революційних дій, та своє завдання в революції І. Мазепа з соратниками по Петербурзькій групі УСДРП висловив у “Ізданії” 16 березня 1906 р.: